

Karina Franssen – is ex-redactielid van dit blad.*

Juridische noodgrepen bij de tijdelijke bescherming van Oekraïners

Tijdens mijn promotieonderzoek over de Tijdelijke beschermingsrichtlijn werd ik vaak gevraagd waarom ik mij bezig hield met een ‘virtual directive’ die toch nooit zou worden aangewend. Bij de verdediging van het proefschrift zei ik dat de richtlijn waarschijnlijk pas zou worden gebruikt wanneer er dichtbij de EU, bijvoorbeeld in Wit-Rusland, een conflict zou ontstaan. Precies tien jaar en vijf maanden later, op 4 maart jongstleden, activeerde de Raad van Ministers de Tijdelijke beschermingsrichtlijn voor ontheemden die Oekraïne ontvluchten vanwege de oorlog aldaar. Dat geeft een dubbel gevoel: mijn proefschrift staat na al die tijd weer in de aandacht, maar treurig dat een oorlog daarvan de oorzaak is.

Door de activering kunnen ontheemden uit Oekraïne in de gehele EU een verblijfsstatus krijgen, met daaraan gekoppeld een redelijk hoog niveau van materiële rechten. Zo mogen tijdelijk beschermden onder voorwaarden werken en onderwijs genieten. Lidstaten moeten hen een fatsoenlijk onderkomen geven en, indien zij over onvoldoende middelen beschikken, de nodige hulp inzake sociale bijstand en levensonderhoud alsmede medische zorg. De richtlijn bevat ook een bepaling over gezinshereniging die lidstaten verplicht om leden van het zogenoemde kerngezin met elkaar te herenigen.

De Nederlandse regering wil de richtlijn ruimhartig toepassen. De Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid schreef de Tweede Kamer op 17 maart 2022 dat hij in samenwerking met onder meer gemeenten, de registratie, gemeentelijke opvang en toegang tot

onderwijs, arbeid en medische zorg nader uitwerkt. Dit is te prijzen, maar leidt de aandacht af van de eerste en meest essentiële vraag die hij moet beantwoorden. Die is namelijk: welke verblijfsstatus krijgen de Oekraïners? Volgens de Nederlandse regelgeving hebben zij slechts de status van asielzoeker met rechtmatig verblijf – en dus recht op een W-document.

De vraag is of dit een juiste implementatie is van de richtlijn, die spreekt over een verblijfstitel (*residence permit*). In mijn proefschrift heb ik betoogd dat dat niet het geval is. Ook de Europese Commissie maakte op 17 maart 2022 onmiskenbaar duidelijk dat de lidstaten en dus ook Nederland een *verblijfsvergunning* moeten afgeven aan tijdelijk beschermden. Een verblijfsvergunning is essentieel om te kunnen reizen en werken als zelfstandige, maar bijvoorbeeld ook om een bankrekening te kunnen openen of een verzekering af te sluiten.

Bij de implementatie in 2004-2005 en ook nu weer hanteert de regering dus een verkeerde volgorde. Zij zou zich eerst moeten afvragen welke nationale verblijfsvergunning tijdelijke beschermden zouden moeten krijgen, om daar vervolgens de juiste rechten aan te verbinden. Nu moet men zich in allerlei juridische bochten wringen en noodgrepen uithalen om deze te koppelen aan de status van asielzoeker. Een goed zittende jas is mooi, maar zonder kapstok valt hij op de grond.

* Zij promoveerde in 2011 op: *Tijdelijke bescherming voor asielzoekers in de EU. Recht en praktijk in Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk en richtlijn 2001/55/EG*.